

5.0 *Konklusyon*

Gaya ng ibang mga wika sa Pilipinas, nahahati ang phonology ng Mag-antsi sa mga feature na segmental at suprasegmental. Mayroon itong labimpitong phonemic consonant, at ang tunog na /tʃ/ ang nagpa-iba rito sa wikang Botolan Sambal at nagsisilbing isang distinguishing na tunog na hindi phonemic sa Tagalog, Kapampangan at Ilokano. Mayroong apat na phonemic vowel ang Ayta Mag-antsi: isa rito ang tunog na /ə/ na wala sa Tagalog, at sa mga katabi nitong mga wika tulad ng Ilokano at Kapampangan. Phonemic din ang stress o diin, ngunit hindi ang length o haba. Mayroong mga diphthong at cluster, karamihan ay matatagpuan sa mga hiram na salita at impluwensya ng ibang mga wika. Dahil sa mga cluster, posible na sa phonotactics ang magkaroon ng pantig na CCV o CCVC, kasama ng CV, CVC at CVCC. Mayroon ding mga pagbabagong ponolohikal na nangyayari sa mga tunog; karaniwan ay ginagawa upang mas mapadali ang pagbigkas. Mapapansin din na tulad ng ibang mga wika, nagkakaroon din ng allophonic variation ang /d/ na nagiging [r] tuwing napapagitnaan ng dalawang vowel. Maoobserbahan din ang regular na /j/ ‘y’ reflex ng *R, na ‘g’ naman sa Tagalog.

Tulad din ng pagbubuo ng mga salita sa iba pang wika sa Pilipinas, kinakitaan ng mga kaparehong katangian at proseso ang Ayta Mag-antsi. Ang mga leksikal na categoryang tulad ng noun, pronoun, adjective, verb, adverb at case marker na ibinahagi sa diskusyon ay patunay lamang na may mga magkakapareho at magkakaibang feature ang mga wika sa Pilipinas. Partikular na rito ang assimilation ng mga tunog sa pagsasama ng mga free at bound morpheme, lalo na ng mga nasal na tunog. Makikita ang mga ito sa pormasyon ng mga noun na ginagamit bilang instrumento sa paggawa, sa paraan ng pagbibilang na sampuan, daan at libo, at sa imperfective aspect na

nasa agent focus at reason focus. Gayundin sa abilitative mode ng mga verb na may theme focus at accidental mode na may agent focus. Mayroon din sa affix na *paN-* kung ang benefactive complement ang binibigyang focus ng verb na nasa perfective aspect at ginagamitan din ng infix na *-in-* o kaya ay ang infinitive form nito at maging kung nagtataglay ng instrumental focus na nasa perfective aspect.

Ang ilan naman sa karaniwang morphological na prosesong nakita sa mga datos na ibinahagi ay ang pagkakabit ng mga affix. Maaaring sa root o sa stem ito ikabit para makabuo ng mga bagong salita sa kategorya ng noun, adjective, at verb. Gayundin ang reduplication ng unang consonant at unang vowel (C_1V_1) o full reduplication ng salita (FR) na may dalawang syllable lamang. Sa mga compound word naman, ang nakita lamang na kombinasyon ng mga salita para makabuo ng mga compound ay para sa kombinasyon ng dalawa ring mga noun.

Mahalaga rin ang paglalagay ng tamang stress sa salita sapagkat maaaring maging iba ang ibig sabihin ng mga salitang may kapares na anyo at naiba lamang ang posisyon ng stress. Naging kapansin-pansin din ang penomenon sa pagbabago ng wika kung saan lumawak ang kahulugan ng ilang salita sa pamamagitan ng semantic extension. Ito ay nakita sa mga brand ng ilang produktong wala dati sa kultura ng mga Ayta tulad ng paggamit nila ng instant coffee, toothpaste at instant noodles.

Kapuna-puna naman sa mga pronoun sa Ayta Mag-antsi ang pagkakaroon nito ng mga minimal na form ng personal pronoun nominative case depende sa kung ano ang naka-focus na NP na pinapalitan ng pronoun. May ilang form na nakita na kakaiba tulad ng pagkakaroon ng enclitic na minimal form ng personal pronoun nominative case. Subalit, dahil sa kakulangan ng datos, mas makabubuti na magkaroon ng hiwalay at mas malalim pang pag-aaral sa mga pronoun ng Ayta Mag-antsi.

Sa pagtingin sa paraan ng pagbuo ng mga superlative at intensive na degree ng pagkukumpara sa Ayta Mag-antsi, maaaring ipalagay na wala halos kaibahan ang dalawang degree form ng mga ito.

Natalakay din sa bahagi tungkol sa Morphology ng Ayta Mag-antsi ang iba't ibang mga verbal affix na ginagamit sa pagbuo ng mga verb. Ang mga affix na ginamit ay nakabatay sa kung ano ang focus, aspect, at mode na isinasaad sa stem na kinakabitan nito. May mga pagkakataon din kung saan ang affixation ay may kaalinsabay na morphophonemic change sa mabubuong salita o verb.

Tinalakay naman sa seksyon 4.1 pababa ang verbal sentence ng Mag-antsi. Nabigyang-diin ang katangian ng syntax ng Mag-antsi bilang kauri o kabilang sa typology ng mga wika sa Pilipinas sa pangkalahatan. Binigyang-kahulugan ang mga bahagi ng sentence sa pangunguna ng predicate, na siyang may malaking kinalaman sa katangian ng sentence. Sa bahagi ng verbal na sentence, binigyang-kahulugan ang verb at ang katangian nitong magkabit ng mga affix upang matukoy ang magiging grammatical subject ng sentence.

Naipakita rin sa bahaging ito ng papel ang kahalagahan ng pagsa-subcategorize ng mga verb upang malaman kung anu-ano ang mga obligatory complement na makapagpapakumpleto sa kahulugan ng verb na siya namang predicate ng buong sentence. Pinalawak naman ang pagtalakay sa mga complement ng verb sa pamamagitan ng theta theory na siya namang nagbibigay-impormasyon sa lahat ng complement o argument ng verb o predicate. Pito ang ginamit na theta role, ayon sa verbal affix na kumakatawan dito; kung kaya, may ilang semantic role na nagpapangkat-pangkat sapagkat istriktong syntactic ang notion ng theta role na nasa pananaliksik na ito.

Tulad ng ibang mga wika sa Pilipinas, ang Ayta Mag-antsi ay may kakayahang bumuo ng non-verbal sentence o mga konstruksyon kung saan ang predicate head ay hindi verb, kundi mga salitang kabilang sa ibang lexical na category. Limang uri ng non-verbal sentence ang tinalakay sa papel na ito: nominal, adjectival, prepositional, existential, at interrogative.

Ang istruktura ng mga non-verbal na sentence sa kabuuan ay hindi iba sa istruktura ng parehong uri ng sentence sa Tagalog at ibang mga wika ng Sambalic microgroup na tulad ng Botolan Sambal. Ngunit mapapansing mayroong mga maliit na pagkakaiba ng mga non-verbal na sentence ng Mag-antsi sa mga katumbas na konstruksyon sa Tagalog.

Hindi katulad ng sa Tagalog, hindi sapilitan ang pagbabago ng marka ng subject (na mula nominative nagiging genitive) sa mga sentence na nagtataglay ng predicate na intensive na adjective.

Walang katumbas ang Tagalog na *nasa* sa Mag-antsi. Ang ginagamit sa halip nito'y deictic na pronoun sa nominative case. Nakasalalay din ang pagpili ng form ng ganitong pronoun sa kung gaano kalapit ang tinutukoy na kinaroroonan ng subject ng sentence sa nagsasalita.

Hindi nangangailangan ng linker ang mga existential na konstruksyon na may subject na pronoun upang pumagitan sa existential na predicate at sa inaari.

Walang oposisyon ng personal at di-personal sa sistema ng mga pronoun na pantanong. Iisa lamang ang katumbas ng Tagalog na *ano* at *sino* sa Ayta Mag-antsi — *hinu*. Ang Mag-antsi na pronoun na katumbas ng Tagalog na *kanino* ay binubuo ng dalawang salita: personal na singular na may markang *kan* at pantanong na pronoun na *hinu*.

6.0 *Rekomendasyon*

Ang grammatical sketch na ito ng wikang Ayta Mag-antsi ay isang panimulang pag-aaral lamang. Kinakailangan pa ng masusing mga pag-aaral upang maging mas malalim ang pagsusuri sa grammar ng wika. Mas magiging mainam kung mapag-aaralan ang iba pang mga suprasegmental tulad ng pitch at intonasyon, gayundin ang mga nangyayaring phonological o morphophonemic na pagbabago sa pagdurugtong-dugtong ng mga salita at mga sentence.

Sa morphology, may ilang kakaibang form na nakita tulad ng pagkakaroon ng enclitic na minimal form ng personal pronoun nominative case. Makakabuti kung magkaroon ng hiwalay na pag-aaral sa mga pronoun ng Ayta Mag-antsi upang mas mapag-aralan ang mga ito.

Iminumungkahi rin sa mga susunod pang pag-aaral ang pagsusuri sa iba pang mga affix na ikinakabit sa bawat lexical category ng Mag-antsi na hindi saklaw ng pananaliksik na ito. Bukod pa rito, makabubuti ring tingnan pa ang mga morphophonemic na pagbabago na nangyayari sa mga leksikal na kategorya sa Mag-antsi.

Maganda ring mapagtutuunan ng pansin ang mga adjunct o mga complement na opsyonal. Kailangan ding maisama ang mga affix na tumatalakay sa mode ng pagsasagawa ng verb at kung ano ang epekto nito sa iba pang bahagi ng sentence tulad ng subject. Ang mga compound at complex sentence ay maaari ring isaalang-alang sa mga susunod pang pag-aaral. Maaaring tingnan, halimbawa, ang mga katangian ng Mag-antsi kapag dumaraan sa proseso ng embedding at conjoining.

Iminumungkahi rin ang komparatibong pag-aaral sa pagitan ng Mag-antsi at iba pang mga wika sa Pilipinas upang mapagtibay ang mga

typological notion sa Mag-antsi at mai-locate ang nasabing wika sa subgroup ng mga Philippine language.

Upang maisalarawan sa kabuuan ang wikang ito, kinakailangan din ang isang accurate na dictionary upang makatuwang sa pagsasakatuparan ng isang kumpletong grammar ng Ayta Mag-antsi.

Mga Sanggunian

- Antworth, E. (1979). *Grammatical sketch of Botolan Sambal*. Manila: Linguistic Society of the Philippines.
- Billerey-Mosier, R. (w.p.) *JPlot formants* (computer software). UCLA Phonetics Laboratory. Makukuha sa <http://linguistics.ucla.edu/people/grads/billerey/PlotFrog.htm>.
- Bird, S., Wang, Q. Onosson, S., & Benner, A. (w.p.). Ling 380: Acoustic phonetics lab manual, Department of Linguistics, University of Victoria. Makukuha sa https://www.uvic.ca/humanities/linguistics/assets/docs/LabManual_2015.pdf.
- Bloomfield, L. (1933). *Language*. New York: Holt.
- Blust, R. (1991). The Greater Central Philippines hypothesis. *Oceanic Linguistics*, 30(2), 73-129.
- _____. (2002). Notes on the history of focus in Austronesian languages. Sa F. Wouk & M. Ross, (Eds.), *The history and typology of Western Austronesian voice systems* (pp. 65-91). Canberra: Pacific Linguistics, RSPAS, Australia National University.
- Boersma, P. & Weenink, D. (2010). *Praat 5.2* (computer software). University of Amsterdam-Institute of Phonetic Sciences. Makukuha sa <http://www.fon.hum.uva.nl/praat/>.
- Bresnan, J. (2001). *Lexical functional syntax*. London: Blackwell Publishing Ltd.
- Calinawagan, E. (1995). *Gramatikal na iskets ng Kalinga*. MA Thesis: University of the Philippines Diliman.
- Constantino, E. (1965). The sentence patterns of twenty-six Philippine languages. *Lingua*, 15, 71-124.
- _____. (1971). The deep structures of the Philippine languages. *The Archive*, 1 (2), 65-79.
- Crowley, T. (1997). *An introduction to historical linguistics* (3rd ed.). Auckland: Oxford University Press.

- Cruz, E. (1975). *A subcategorization of Tagalog verbs*. (The Archive Special Monograph Issue No. 2). Diliman, Lunsod ng Quezon: Archives of Philippine Languages and Dialects at ng Philippine Linguistics Circle, University of the Philippines.
- Fillmore, C. (1967). The case for case. Papel na itinanghal sa 1967 Texas Symposium on Linguistic Universals sa University of Texas, Austin.
- Gaillard, J.C. (2006). Traditional societies in the face of natural hazards: The 1991 Mt. Pinatubo Eruption and the Aetas of the Philippines. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 24 (1), 5-43. Makukuha sa <http://www.ijmed.org/articles/372/download/>.
- Haegeman, L. (1994). *Introduction to Government and Binding Theory*. London: Blackwell Publishing Ltd.
- Johnson, A. (2006). Ayta Mag-anchi reduplication. Papel na itinanghal sa 10th International Conference on Austronesian Linguistics, Lunsod ng Puerto Princesa, Palawan.
- Kroeger, P. (1993). *Phrase structure and grammatical relations in Tagalog*. Stanford: CSLI Publications.
- _____. (2005). *Analyzing grammar: An introduction*. New York: Cambridge University Press.
- Manueli, K. (2006). Non-verbal sentences in Tagalog: A minimalist analysis. Papel na itinanghal sa 9th Philippine Linguistics Congress. Unibersidad ng Pilipinas-Diliman: Lungsod ng Quezon.
- McFarland, C. (2006). Deictic pronouns in Philippine languages. Papel na itinanghal sa 10th International Conference on Austronesian Linguistics, Lunsod ng Puerto Princesa, Palawan.
- Municipality of Porac, Province of Pampanga. (2015). Municipal profile. Makukuha sa <http://www.poracpampanga.gov.ph/about-porac/municipal-profile/>.
- Nolasco, R. (w.p.). What Philippine ergativity really means. Makukuha sa <http://docshare01.docshare.tips/files/683/6831480.pdf>.

- O'Grady, W., Archibald, J., Aronoff, M. & Rees-Miller, J. (Eds.). (2001). *Contemporary linguistics: An introduction* (4th ed.). Boston: Bedford St. Martin's.
- Ouhalla, J. (1994). *Introducing Transformational Grammar: From rules to Principles and Parameters*. London: Arnold Publishers.
- Payne, T. (1997). *Describing morphosyntax: A guide for field linguists*. Cambridge: Cambridge University Press.
- _____. (2006). *Exploring language structure: A student's guide*. Cambridge: Cambridge
- Paz, C. J., Hernandez, V. V. & Peneyra, I. U. (2003). *Ang pag-aaral ng wika*. Unibersidad ng Pilipinas-Diliman: Lungsod ng Quezon.
- Peneyra, I. (1992). *A grammatical sketch of the Tausug language*. Diliman, Lunsod ng Quezon: Archives of Philippine Languages and Dialects at ng Philippine Linguistics Circle, University of the Philippines.
- Philippine Statistics Authority. (2016). Population of Region III-Central Luzon (Based on the 2015 Census of Population). Makukuha sa <https://psa.gov.ph/content/population-region-iii-central-luzon-based-2015-census-population>.
- Reid, L. (1992). Guinaang Bontok texts. *Study of languages and cultures of Asia and Africa monograph series*. Tokyo: Tokyo University of Foreign Studies.
- Rubrico, J. G. (1998). *Cebuano grammar notes*. Makukuha sa http://www.languagelinks.org/oldsite/pdf/fil_cbstd.pdf.
- Seitz, S. (2004). *The Aeta of Pinatubo, Philippines: A minority group coping with disaster*. Quezon City: New Day Publishers.
- Simons, G.F. & Fennig, C.D. (Eds.). (2017). *Ethnologue: Languages of the world* (20th ed.). Dallas, Texas: SIL International. Makikita sa <http://www.ethnologue.com>.
- Stone, R. (2006). Sambalic languages of Central Luzon. Papel na itinanghal sa 10th International Conference on Austronesian Linguistics, Lunsod ng Puerto Princesa, Palawan.

- Storck, K. & Storck, M. (Comps.). (2005). *Ayta Mag-antsi-English Dictionary*. Pilipinas: Summer Institute of Linguistics.
- Van Valin, R. Jr. (2004). *An introduction to syntax*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Zorc, R.D.P. (1975). *The Bisayan dialects of the Philippines: Subgrouping and reconstruction*. Michigan: Ann Arbor.